

8. BasleCapitalAcord. – BCBS. – BIS. – Basle, 1988;

9. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6;

10. Постанова НБУ "Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 N 368;

11. BasleII International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. – BCBS. – BIS. – Basle, 2004;

12. Кротюк В. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 16-22.

Аннотація. В данній статті обосновується необхідність збільшення власного капіталу комерційних банків України і можливості його збільшення за рахунок інструментів гібридного капіталу, беручи до уваги світовий досвід використання гібридних інструментів для підвищення капіталізації банків.

Ключеві слова: власний капітал, регулятивний капітал, гібридні інструменти.

Summary. In this article the need to increase the equity of commercial banks in Ukraine and its ability to increase at the expense of hybrid instruments, taking into account the world experience the use of hybrid instruments to improve the capitalization of banks.

Keywords: equity, regulatory capital, hybrid instruments.

*Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Нескородєва І.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Єлагін Ю.В.*

УДК 347.736

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИКА ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ

*Фурсова В.В., к.е.н., доцент (ХНАУ),
Столбова А.І., студентка (ХНЕУ)*

У статті здійснено аналіз збиткової діяльності підприємств України та розвинених країн в умовах зростання впливу фінансових ризиків у зв'язку зі світовою фінансовою кризою.

Ключові слова: банкрутство підприємства, фінансовий ризик, платоспроможність, фінансова криза.

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки відбувається під впливом факторів невизначеності і спричиненого нею фінансового ризику, унаслідок чого фактичні результати конкретного рішення можуть відхилятися (і найчастіше відхиляються) від запланованих. Фінансовий ризик існує об'єктивно, незалежно від того, враховують його чи ні, і проявляється як зниження доходів, перевищення витрат, зниження рентабельності підприємства і т.п. Ігнорування ризику або ж неналежне керування ним швидко призводить підприємство до краху, тому раціональна поведінка його керівництва і

провідних фахівців передбачає ідентифікацію фінансового ризику, його оцінку та розробку заходів, спрямованих на його запобігання, зниження або компенсацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин. Дослідженню теоретико-методичних основ управління фінансовими ризиками підприємства присвячені роботи відомих вітчизняних та закордонних вчених: В. Абрамова, І. Баранецького, І. Балабанова, І. Вахрина, М. Крейнина, І. Щербань та ін. [1, 2, 3, 6, 10, 12].

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення у сфері

обґрунтування теоретико-методичних основ управління фінансовими ризиками з метою стабілізації фінансової стійкості та платоспроможності підприємств, сьогодні залишається не досить висвітленою проблема мінімізації фінансових ризиків з метою стабілізації платоспроможності підприємства, які вимагають уточнення та розвитку в умовах мінливого ринкового середовища.

Метою статті є дослідження чинників зниження платоспроможності підприємств в Україні та в провідних розвинених країнах в умовах впливу світової фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна світова криза, що зародилась у США як криза ринку нерухомості та похідних фінансових інструментів, доволі швидко зачепила Великобританію, на ряду з цим зруйнувши успішну економіку Ісландії – «країни найвищого добробуту». Серйозно постраждали практично всі країни Європи. Згодом криза дійшла й до найвіддаленіших куточків, захопивши навіть Австралію. Враховуючи характер зародження кризи та її специфіку, насамперед найбільше (в абсолютних масштабах) постраждали провідні країни світу з добре розвиненим фондовим ринком (США, Великобританія, Японія, Німеччина), пізніше криза вдарила по тих країнах, де не витримала тиску національна валюта (Угорщина, Україна). Зазнали відчутних втрат також країни з начебто чудово розвинутою фінансово-банківською системою, проте без серйозної основи в реальному секторі економіки (країни Балтії), а також опинилися на межі економічного колапсу країни, що розвиваються (Пакістан) [1].

Основними причинами кризи та загострення впливу фінансових ризиків експерти називають надмірно експансивну грошову політику Федеральної резервної системи (ФРС) США, наявність величезного дисбалансу у світовій економіці, зокрема, великий профіцит у зовнішній торгівлі Китаю, значний торговельний дефіцит у США, недоліки системи управління ризиками в інвестиційних банках, недосконалість регулювання фінансових ринків на національному і міжнародному рівнях.

Аналіз економічної літератури дав змогу дійти висновків, що зростання фінансових ризиків, спричинених фінансовою кризою на українську економіку, що супроводжується зниженням платоспроможності та банкрутства підприємств в Україні, зумовили наступні ключові фактори [12]:

- Україна сьогодні відзначається високим рівнем інтеграції у світову економіку – близько 60 % ВВП України залежить від експорту, фактично стільки ж – від імпорту, що сприяє відчутному реагуванню на світові економічні процеси;

- різкий відтік короткострокового спекулятивного капіталу з українського фондового ринку (найбільше в Європі падіння фондового ринку – понад 70 %);

- штучна ревальвація гривні у травні 2008 року з рівня 5,05 до 4,85 грн./дол. та штучна девальвація гривні в 2009 році від 7,89 до 12,00 грн./дол. США автоматично послабила позиції українських експортерів на тлі явних ознак загострення фінансової кризи та автоматично сприяла подальшому зростанню зовнішньоторговельного дефіциту, як фактора фінансового ризику;

- «рейдерська атака» на один із найбільших українських банків «Промінвестбанк» посилила панічні настрої серед вкладників і стала поштовхом до падіння довіри населення до банків;

- на тлі відтоку грошових коштів нерезидентів та кризи довіри серед українських банків на міжбанківському валютному ринку переважали панічні настрої, що призвело до подорожчання американського долару.

Слід зазначити, що аналіз показників фінансових результатів підприємств в Україні за 2008-2010 роки свідчить про негативну тенденцію впливу зростання фінансових ризиків на діяльність вітчизняних підприємств. Дані табл. 1 та рис. 1 свідчать про майже повну збитковість підприємств в Україні за останні три роки. Найбільш збитковою сферою діяльності залишається будівництво та надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту. Поряд з цим, слід зазначити загальний фінансовий результат підприємств за три роки свідчить про позитивні показники в 2010 році - 17822,5 млн. грн., тоді як в 2008 році - -37131,1 млн. грн. [12].

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності в Україні (млн. грн.)

Сфера економічної діяльності	2008 рік	2009 рік	2010 рік
1	2	3	4
Усього	-37131,1	-41025,1	17822,5
у тому числі			
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	7584,8	5789,2	29,8
промисловість	-14192,5	5542,5	13725,8
будівництво	-4439,0	-7975,4	-2167,4
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	-13903,7	-34093,2	-2122,7
торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	-2753,6	-5541,9	322,4

Продовження табл. 1

1	2	3	4
оптова торгівля посередництво в оптовій торгівлі	-8411,9	-23690,2	-1404,6
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	-2738,2	-4861,1	-1040,5
діяльність готелів та ресторанів	-922,5	-1568,9	-111,7
діяльність транспорту та зв'язку	4889,5	234,5	5270,0
фінансова діяльність	1794,0	4281,6	1998,2
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	-14219,6	-10928,3	3146,5
освіта	50,4	60,6	38,6
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-133,7	-187,5	78,2
надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	-3588,6	-2251,4	-2050,5

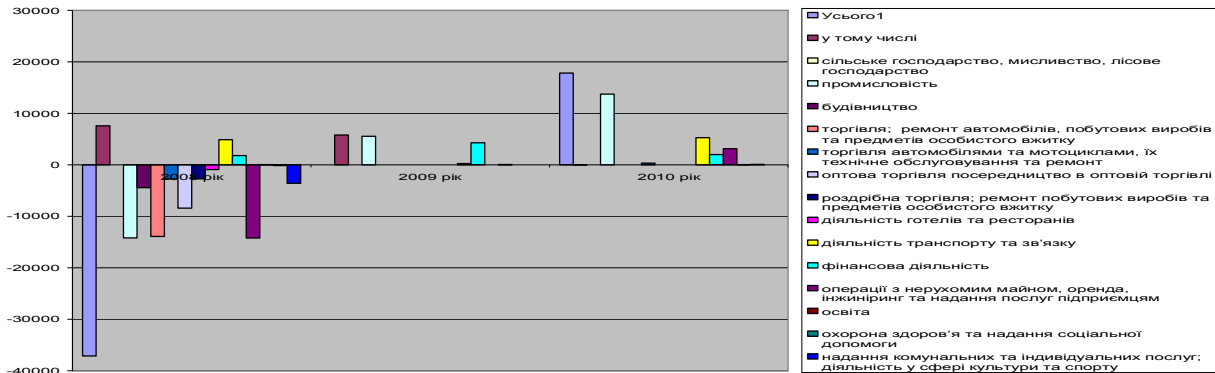

Рисунок 1 - Динаміка чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності в Україні за 2008 - 2010 рр. (млн. грн.)

Посилення впливу зростання фінансових ризиків зумовило зростання збиткових підприємств в Україні за період, що досліджується: з 2008 по 2010 роки збиткових підприємств збільшилося на 7,6% (рис. 2). Найбільш збитковою сферою діяльності стало: будівництво - 57,6% (зросло на 18,7 %); надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту – 56,4% (зросло на 15,1%); торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт – 53,1% (зросло на 13,8%); діяльність

транспорту та зв'язку – 48,4% (зросло на 6,5%); промисловість – 47,9 % (зросло на 7,5%) [12].

Наслідком незадовільного фінансового стану більшості вітчизняних підприємств стало катастрофічне збільшення їхньої кредиторської та дебіторської заборгованості (див. табл. 2) [12].

На початку 2000 р. кредиторська заборгованість майже у два рази перевищувала обсяги ВВП країни; дебіторська заборгованість перевищила обсяг ВВП у півтора рази. Близько 55% дебіторської та близько 60% кредиторської заборгованості виявилися простроченими.

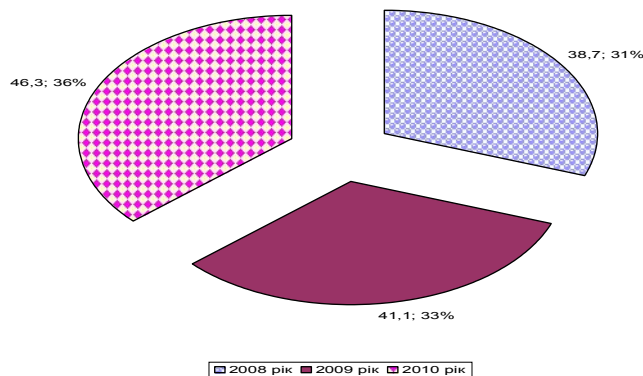

Рисунок 2 - Частка збиткових підприємств в Україні за 2008-2010 рр.

Таблиця 2

Показники поточної та кредиторської заборгованості підприємств в Україні, млн. грн.

Сфера діяльності	2008 рік		2009 рік		2010 рік	
	поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	кредиторська заборгованість	поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	кредиторська заборгованість	поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	кредиторська заборгованість
Усього, у тому числі:	40345,0	1181141,0	53283,7	1427789,1	39397,6	1042825,3
сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1096,8	32669,0	1592,9	40234,8	1,6	1219,9
промисловість	13687,5	318140,6	19435,6	402855,4	19578,8	446057,3
будівництво	1660,5	66987,9	2231,9	66613,8	1599,7	46453,9
торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	9290,4	493451,8	12640,6	545038,7	6641,4	361782,9
торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	778,4	30108,7	1044,8	35265,7	788,2	24974,0
оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	6946,3	432108,8	9909,3	468323,4	3930,3	302621,8
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	1565,7	31234,3	1686,5	41449,6	1922,9	34187,1
діяльність готелів та ресторанів	198,2	4290,1	176,5	5385,0	81,8	4350,8
діяльність транспорту та зв'язку	3745,3	54707,1	6587,6	56008,2	4369,4	44853,2
фінансова діяльність	3981,8	45371,7	2200,9	63964,1	1230,9	35872,4
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	6371,9	156703,9	8039,0	235507,2	5236,2	93371,4
освіта	2,9	353,8	2,8	392,2	5,4	367,1
охорона здоров'я	91,8	1351,4	108,0	1770,1	407,7	1408,9

Таким є наслідок неплатоспроможності більшості суб'єктів господарювання, як фінансового ризику. Станом на 2009 рік поточна заборгованість зросла на 8%, а кредиторська заборгованість 8,3%. Неплатоспроможність, у свою чергу, є підставою для оголошення підприємства банкрутом.

Кількість банкрутств підприємств в 2003-2010 роках щорічно зростала, причому перше найбільш активне зростання їх кількості відбулося в 2007 році (на 2892 підприємства проти приросту на 276 підприємств у 2006 році відносно 2004 р.). Надалі кількість банкрутств також зростала, і в 2008 році їх чисельність збільшилася ще на 3109 підприємств. Проте в наступному 2009 році кількість банкрутств скоротилася на 2454 випадки, хоча їх рівень все ще перевищував рівень 2007 року. Водночас за 2003-2010 роки кількість підприємств, що збанкрутували, зросла на 4878 одиниць.

У ринковій економіці банкрутство підприємств, як чинник фінансового ризику - нормальне явище. Із кожних 100 новостворених підприємств на ринку залишається від 20 до 30. У США, наприклад, загальна кількість підприємств, оголошених банкрутами в 2007 р., становила близько 30000. Для Німеччини проблема банкрутства підприємств нині є не менш актуальною, ніж для України. Так, у Німеччині, починаючи з 2003 р., спостерігається стабільне збільшення кількості підприємств, оголошених банкрутами: 2003 р. - 8730; 2004 р. - 8837; 2005 р. - 10920; 2006р. - 15148; 2007р. - 2008; 2008р. - 22344; 2009р. - 25530. Важливо, що зростання кількості фінансово неспроможних підприємств відбувається не тільки в абсолютному, а й у відносному вимірах. Так, на кожну тисячу підприємств у 2004 р. припадало 3,4 банкрутства; у 2005 р. - 4,1; у 2006 р. - 5,8; у 2007 р. - 6,8; у 2008 р. - 8,0; у 2009 р. - 9,2 [2, 9].

У країнах Західної Європи спостерігаємо прямий зв'язок між кількістю неплатоспроможних підприємств і рівнем ВВП на душу населення. Отже, у країнах з розвиненими ринковими відносинами застосування інституту банкрутства для державного регулювання підприємництва є ефективнішим. Незважаючи на банкрутство частини фірм, економіка цих країн розвивається із передбачуваними темпами, що можна пояснити так: законодавство і процедури банкрутства використані у них як механізм саморегуляції ринку.

Незважаючи на позитивний вплив інституту банкрутства на розвиток економіки розвинених країн, таке явище не позбавлене зростання негативного впливу фінансових

ризиків. Ліквідація підприємства означає збитки для його акціонерів, кредиторів, споживачів продукції, зменшення податкових надходжень до бюджету, а також зростання безробіття. Підтвердженням цьому є збільшення кількості безробітних у країнах Західної Європи.

Банкрутство підприємств є наслідком глибокої фінансової кризи, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. У країнах з розвинутою ринковою економікою й сталою політичною системою, як правило, третина банкрутств зумовлена зовнішніми чинниками, а дві третини – внутрішніми [3].

Підприємство здатне безпосередньо впливати на внутрішні причини, тобто усувати їх вплив, поліпшувати діяльність через локалізацію та ліквідацію фінансових ризиків, проте господарський суб'єкт має обмежені можливості впливу на зовнішні причини кризи, особливо зумовлені глобальними чинниками. До останніх можна віднести світову фінансову кризу, яка розпочалася у 2007 році з обвалу ринку іпотечних кредитів у США. Зниження темпів росту світової економіки спричинило збільшення кількості неплатоспроможних підприємств у всьому світі у 2008 році порівняно з попереднім на 10,9% у Західній Європі і 11,6% у Східній Європі. Особливо зросла кількість збанкрутілих підприємств в Іспанії – у 2,2 рази, Ірландії – у 2,4 рази, Данії – 1,5 рази. Така сама тенденція збереглася і в першій половині 2009 року. Крім сектору фінансових послуг, найбільше постраждали в Іспанії компанії, що займаються будівництвом та операціями з нерухомістю. В Ірландії світова фінансова криза особливо вразила галузь промислового виробництва/Закономірним наслідком зростання кількості банкрутств в Іспанії, Ірландії було значне збільшення рівня безробіття – відповідно на 6,1% і 3,6% [2].

Висновки. Вище викладене свідчить про зростання негативного впливу фінансових ризиків, у зв'язку із світовою фінансовою кризою, на діяльність підприємств як в провідних розвинених країнах, так і в Україні, що провокує хвилю банкрутства підприємств. У зв'язку з цим у сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем невизначеності, досягнення стратегічних фінансових цілей підприємств та забезпечення їхньої довгострокової фінансової стійкості неможливе без створення ефективної системи стратегічного фінансового менеджменту, невід'ємним елементом якого є механізм управління фінансовим ризиком зниження фінансової стійкості. Побудова ефективної системи стратегічного управління фінансовою стійкістю, що включає підсистему

управління фінансовими ризиками, сприятиме підвищенню фінансової стійкості суб'єктів господарювання в умовах зростаючої конкуренції та невизначеності на внутрішньому і світовому ринках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов В. Розвиток підприємства в умовах кризи / В. Абрамов // Економіка України. – 2006. – №6. – С. 50-52.
2. Баранецький, І. Світова фінансова криза: перші результати та уроки для України / І. Баранецький // Зовнішні справи. – 2008. – № 12 (груд.). – С. 27-30.
3. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента): [учеб. пособие] / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 260 с.
4. Банкрутство в Україні. Збірник нормативних документів // Офіційний сайт «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua.
5. Біловол Р. І. Методологічні підходи до розробки концепції антикризового управління підприємством / Р. І. Біловол // Регіональні перспективи. – 2007. – №7. – С. 12-14.
6. Вахрин П.И. Финансовый анализ в коммерческих и некоммерческих организациях: [учеб. пособие] / П.И. Вахрин. – М.: Маркетинг. – 2009. – 320 с.
7. Гринчишин Я. Необхідність комплексного підходу до аналізу

корпоративного банкрутства / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2010_2/files%5C10gyaocb.pdf

8. Демедюк, Я.Ю. Фінансова криза в Україні: наслідки і шляхи подолання / Я. Ю. Демедюк // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 5-6 бер. 2009 р. / МОНУ, МФУ, БДФА, Молдовська екон. академія, Лозька політехніка. – Чернівці, 2009. – с. 54-57.
9. Іванова Н. Ю. Концептуальний підхід до проведення антикризового моніторингу підприємства / Н.Ю. Іванова, Н.М. Соколова // Наукові записки. Економічні науки. – 2005. – №44. – С.85–88.
10. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки / М.Н. Крейнина. – М: ДиС, 2005. – 263 с.
11. Крикун В. Відновлення платоспроможності боржника. Майнові аспекти / В. Крикун // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. – 2007. – №4 – С. 256–262.
12. Щербань І.О Теоретичні основи механізму антикризового управління діяльністю посередницьких підприємств / І.О Щербань // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №4. – С. 32-42.
13. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України.

Аннотація. В статті здійснено аналіз убуточної діяльності підприємств України і розвинутих країн в умовах зростаючого впливу фінансових ризиків в зв'язі з світовою фінансовою кризою.

Ключевые слова: банкрутство підприємства, фінансовий ризик, платіжеспособність, фінансовий кризис.

Summary. In the article the analysis of unprofitable activity of enterprises of Ukraine and developed countries is carried out in the conditions of height of influence of financial risks in connection with a world financial crisis.

Keywords: bankruptcy of enterprise, financial risk, solvency, financial crisis.

Рецензент к.е.н., доцент ХНЕУ Нескородєва І.І.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.